

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สืบเนื่องจากการที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้วันที่ 3 ธันวาคมของทุกปี เป็น "วันคนพิการสากล" เพื่อเป็นการระลึกถึงวันครบรอบที่สมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติมีมติรับแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยเรื่องคนพิการ โดยกำหนดให้ พ.ศ. 2526-2535 เป็นทศวรรษแห่งคนพิการสากล ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการวางแนวทางให้ประเทศสมาชิกได้พัฒนาคนพิการอย่างเป็นรูปธรรมโดยเน้นการป้องกันความพิการ การสนองความต้องการของคนพิการ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการในทุกรูปแบบต่อประเทศกำลังพัฒนา ตลอดจนรณรงค์เรื่องสิทธิ และความเท่าเทียมกันในสังคมเพื่อคนพิการ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมคนพิการ เพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาทักษะการช่วยเหลือตัวเอง การเพิ่มพูนสมรรถภาพทางกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมของคนพิการ และเสริมสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันระหว่างคนพิการและคนไม่พิการ

สำหรับในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก หรือ เอสแคป องค์การสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific - ESCAP) ได้ประกาศทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิกติดต่อกันถึง 2 ทศวรรษ เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกมีความต่อเนื่องเพื่อให้คนพิการได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในสังคม

ส่วนประเทศไทยนั้นมีการกำหนดพระราชบัญญัติเพื่อการพัฒนาสิทธิคนพิการ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544 มีสาระสำคัญในการพัฒนาคนพิการไว้ในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคนพิการของไทย ซึ่งเกิดมาพร้อมกับกฎหมายด้านคนพิการของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

ทวี เชื้อสุวรรณทวี (2551 : 2-3) ได้ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของทั้งสามประเทศไว้อย่างน่าสนใจว่า กฎหมายทั้งสามฉบับมีหลักการพื้นฐานสอดคล้องกันใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การส่งเสริมให้คนพิการประกอบอาชีพหรือมีงานทำ 2) การมองเห็นคุณค่าของความเป็นคน และ 3) การได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ อย่างไรก็ตามยังมีบางแง่มุมที่มีความแตกต่างซึ่งเป็น

ส่วนสำคัญหนึ่งที่ทำให้กฎหมายของไทยมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติล่าช้ากว่าทั้งประเทศ อังกฤษและสหรัฐอเมริกา นั่นคือ **อุดมการณ์และทัศนคติที่มีต่อคนพิการที่กฎหมายของไทย มองว่าคนพิการมีความเสียเปรียบในสังคม** เนื่องจาก “**ความพิการของเขาเอง**” มิใช่ **ความผิดของสังคม** ดังนั้น **สังคมจึงควรสงเคราะห์คนพิการด้วยจิตใจ “เมตตา สงสาร และมีจิตสำนึก มโนธรรม”** หมายความว่า หากบุคคลใดไม่ปฏิบัติตามกฎหมายไม่ถือเป็นความผิด และไม่ต้องรับโทษ แต่สำหรับกฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกานั้นแสดงให้เห็นว่า ความเสียเปรียบหรือด้อยโอกาสของคนพิการเกิดจากสังคมเป็นผู้กระทำ โดยเฉพาะการไม่ให้โอกาสหรือเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ถือว่าขาดความรับผิดชอบร่วมต่อสังคม ซึ่งเป็นความผิดสมควรได้รับ บทลงโทษ ประกอบกับทิศทางการช่วยเหลือคนพิการของไทยยังเน้นไปทาง “ช่วยเหลือและสงเคราะห์” มากกว่า “การพัฒนา”

นอกจากนี้ ความคิดความเชื่อเดิมที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมาช้านานก่อนที่จะมีกฎหมายฉบับดังกล่าว ที่ว่าคนพิการไม่สามารถพัฒนาได้ โดยนางสาวเจนีวีฟ คอลฟิลด์ (Miss Genevieve Caulfield) หรือมักจะเรียกกันว่า มิสคอลฟิลด์ สตรีตาบอดชาวอเมริกัน ผู้ก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ ซึ่งเป็นการริเริ่มจัดการศึกษาสำหรับผู้พิการขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ได้กล่าวไว้ในบันทึก เรื่อง อาณาจักรภายใน โดยเล่าถึงความพยายามในการจัดตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดในช่วงแรกไม่ได้รับการสนับสนุนอะไรจากรัฐบาลไทยเลย เพราะในสมัยนั้นการให้การศึกษาแก่คนตาบอดเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่น่าจะทำอะไรได้มากนัก จึงไม่สนใจที่จะส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับเด็กตาบอดมีผู้ใหญ่อ่านหนึ่งพูดว่า “...สอนคนตาบอดหรือ ไม่มีทางสำเร็จแน่...ประชาชนจะไม่สนับสนุนโครงการนี้ ความคิดที่จะให้การศึกษาแก่คนตาบอดก็เหมือนกับพยายามจะสอนหนังสือให้แก่โต๊ะและเก้าอี้...” (เยเนวีฟ คอลฟิลด์, 2531)

ในยุคแรกๆ มิสคอลฟิลด์จะต้องเดินทางไปเสาะหาคนตาบอดถึงบ้าน พยายามสืบเสาะหาคนตาบอดเพื่อขออนุญาตผู้ปกครองรับตัวมาเป็นศิษย์ แต่เนื่องจากความเชื่อของคนไทยในช่วงเวลานั้น หากครอบครัวไหนมีบุตรหลานเป็นคนตาบอด จะถูกปิดเงียบไม่ให้เป็นที่ลวงรู้ของเพื่อนบ้านเพราะถือว่าเป็นความอัปอาย ดังนั้นการหานักเรียนของมิสเจนีวีฟ คอลฟิลด์ จึงประหนึ่งว่ากำลังค้นหาสิ่งของมีค่าเลยทีเดียว แสดงให้เห็นถึง **ทัศนคติของคนในสังคมไทยในอดีตที่ว่า คนพิการไม่มีศักยภาพ จึงไม่ให้โอกาสในการศึกษา** ซึ่งเป็นความเข้าใจที่เป็นปัญหาในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างงานวิจัยของ อัฐมา โกศาพานิชวงษ์ (2549) ศึกษาเรื่อง ภาพสะท้อนและเรื่องเล่า “ความพิการ” ของผู้พิการในสังคมไทย โดยมุ่งสำรวจและนำเสนอมุมมองที่ปรากฏเกี่ยวกับคนพิการผ่านเรื่องเล่า โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ความแตกต่างและอำนาจในการจัดการควบคุมทางสังคม เป็นแนวทางในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า สังคมยังคงมองความพิการไม่เปลี่ยนจากอดีต คือ มองความพิการเป็นภาพแทนของความสลดเวทนา ไม่ได้ได้รับความเชื่อถือทางสังคม (Discreditable) และไร้ความสามารถในทุกทางผู้พิการควรอยู่ในพื้นที่เฉพาะ โดยเฉพาะผู้พิการบางประเภท เช่น ผู้พิการทางจิตและการเรียนรู้จำต้องอาศัยการฟื้นฟูโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญและการใช้ยาเป็นหลัก ผู้พิการส่วนใหญ่ยังถูกปิดกั้นจากสังคม ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง และไม่มีหลักประกันในชีวิต

เห็นได้ชัดเจนว่า ไม่ว่าจะเป็นมุมมองทางกฎหมายหรือความคิดความเชื่อของคนในสังคมไทยล้วนแล้วแต่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคนพิการทั้งสิ้น จึงส่งผลให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายด้านคนพิการในฉบับต่อๆ มา มีทิศทางในการพัฒนาที่ดีขึ้น ดังเช่นในแผนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 ซึ่งถือเป็นกฎหมายฉบับที่ 2 ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 ที่เน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มีเป้าหมายให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน มีความสมดุลในการพัฒนาระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการกำหนดกรอบแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2550 – 2554 เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดีเต็มตามศักยภาพ มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ได้แก่ 1) คนพิการได้รับการคุ้มครองสิทธิ 2) การมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่ด้วยความเสมอภาคและสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค ด้วยการปฏิรูประบบบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ 3) การสร้างความเข้มแข็งให้คนพิการ องค์กรด้านคนพิการ และเครือข่าย ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ในบริบทที่คนพิการ ครอบครัวคนพิการ ชุมชน สังคมได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากแนวทางเวทนานิยม ที่เมตตาสงสารให้คนพิการเป็นผู้รับการสงเคราะห์ สู่มิติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิคนพิการ (คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ, 2550)

ดังนั้น การจะสร้างเจตคติใหม่ในสังคม โดยปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากแนวทางเวทนานิยมที่เมตตาสงสารให้คนพิการเป็นผู้รับการสงเคราะห์ สู่มิติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิคนพิการ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2550 – 2554) นอกจากการขับเคลื่อนทั้งจากองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนแล้ว ยังต้อง

อาศัย “กระบวนการสื่อสาร” ในการสร้างความรู้ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับคนพิการในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังเช่นตัวอย่างความพยายามของหน่วยงาน องค์กร รวมทั้งเครือข่ายคนพิการ ในการสื่อสารรูปแบบต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อคนพิการ

ดังเช่นตัวอย่างของ รายการ “ตะลุสลิบทิศ” ซึ่งออกอากาศทาง TNN2 (UBC 8) ทุกวันอาทิตย์ เวลา 08.00-08.30 น. และ ออกอากาศซ้ำทุกวันอังคาร 17.00-17.30 น. ซึ่งรายการ “ตะลุสลิบทิศ” เรียกได้ว่าเป็นรายการแรก ในประเทศไทยที่ทีมงานผู้ผลิตทั้งหมดเป็นผู้พิการ และมีรูปแบบชัดเจนในการนำเสนอข่าวสารความเคลื่อนไหวในงานด้านคนพิการ วิถีชีวิตของคนพิการที่อยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรี และยังมุ่งเน้นในการนำเสนอประเด็นทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับคนพิการอีกด้วย โดย แพทย์หญิงวัชรวิภา ธิกุลพลย์ ผู้อำนวยการสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการบอกเล่าถึงการเป็นหนึ่งในองค์กรผู้สนับสนุนรายการว่า

“...สังคมไทยยังมีมุมมองเรื่องคนพิการที่เกิดขึ้นตามจินตนาการไปต่างๆ นานา โดยเฉพาะเรื่องที่มาจากการบอกเล่า ล้วนสร้างทัศนคติที่ไม่ดี ให้เกิดขึ้นกับคนพิการ เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องที่ส่งต่อกันมาหลายชั่วคน และความเชื่อที่ผิดๆเกี่ยวกับคนพิการเหล่านี้ก็ถูกส่งต่อซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดยเฉพาะกับคนทำงานด้านสื่อเอง ที่ยังไม่ทราบว่าแท้จริงแล้วในโลกของคนพิการมีอะไรที่ซ่อนอยู่...” (หนังสือพิมพ์แนวหน้า, 27 ธันวาคม 2552 : หน้า 5)

นอกจากสื่อสารมวลชนในกระแสหลักที่มีความพยายามในการสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติดังกล่าวแก่ประชาชนแล้ว ยังมี “สื่อเล็กๆ” ที่ได้รับการยอมรับในด้านของประสิทธิภาพการสื่อสารที่ชัดเจนในเวลาอันจำกัด ได้แก่ “สื่อกิจกรรมค่าย” เนื่องจากอาศัยคุณลักษณะที่โดดเด่นกว่าสื่ออื่นๆในการเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงในพื้นที่ค่าย และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม อาทิเช่น

“ค่ายพิการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันและกัน” โดยเครือข่ายพุทธิกา ที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาที่ไม่พิการได้เรียนรู้ และเข้าใจผู้พิการ ผ่านกิจกรรม ด้านศิลปะ กฎหมาย การจำลองสถานการณ์ความพิการ ฝึกดูแลผู้พิการ กิจกรรมสันตนาการ การล้อมวงสนทนา”โดยมีวิทยากรทั้งพิการ และไม่พิการคอยชี้แนะ ผลปรากฏว่า กิจกรรมต่างๆช่วยละลายกำแพงความไม่เข้าใจเรื่องความพิการ นำไปสู่การเปลี่ยนทัศนคติ ในการสงเคราะห์คนพิการให้หมดไป” (“แลกเปลี่ยน-รู้-รู้ความพิการ” สร้างสังคมมิติใหม่, 2552: 23)

“ค่ายวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนตาบอด” โดยกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ร่วมกับ กระทรวงศึกษาธิการ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมุ่งเน้นให้โอกาสสำหรับผู้ที่มีความสนใจศึกษาต่อในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ณ องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนผู้พิการทางสายตาจำนวน 23 คนได้มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐาน พร้อมทั้งเพิ่มทักษะและกระบวนการทางด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2549: ออนไลน์)

จากตัวอย่างกิจกรรมดังกล่าว จะเห็นได้ว่าในช่วง พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ได้มีการริเริ่มกิจกรรมเพื่อเด็กและเยาวชนพิการในระดับประเทศเพิ่มขึ้น แต่ยังมีจำกัดเฉพาะกลุ่มคนพิการแต่ละประเภท กล่าวคือ มีการจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนไม่พิการโดยมีวิทยากรเป็นคนพิการ หรือเยาวชนพิการโดยมีพี่เลี้ยงเป็นเยาวชนไม่พิการเท่านั้น เนื่องจากกิจกรรมค่ายสำหรับคนพิการนั้น ต้องมีความละเอียดอ่อนและมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การดูแลเป็นพิเศษสำหรับคนพิการแขน-ขา การจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มคนพิการแต่ละประเภท ซึ่งต้องอาศัยความเสียสละ และความพร้อมในด้านสถานที่และงบประมาณพอสมควร รวมถึงข้อจำกัดในด้านการสื่อสาร จึงทำให้การจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนพิการร่วมกับเยาวชนไม่พิการ ยังไม่ค่อยแพร่หลายในสังคมไทย ดังเช่นในตัวอย่างการศึกษา เรื่อง อุปสรรคที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับคนพิการ วอห์น และ วินสโลว์ (Vaughan and Winslow, 1979 อ้างถึงใน ประพัฒน์ ลักษณะพิสุทธิ์, 2546: 75) ได้กล่าวถึงปัญหาสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการเดินทาง เป็นปัญหาถึง 78.9%
2. ด้านงบประมาณ เป็นปัญหาถึง 50.4%
3. ด้านการระบุความเป็นสมาชิก (Identification of members) ของประชากรกลุ่มพิเศษ เป็นปัญหาถึง 45.2%
4. ด้านผู้จัดและดำเนินการที่ไม่เพียงพอ เป็นปัญหาถึง 40.7%
5. ด้านอุปสรรคที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรม (Architectural Barriers) เป็นปัญหาในระดับน้อยที่สุดคิดเป็น 32%

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง อุปสรรคในการจัดค่ายประการหนึ่ง ได้แก่ อุปสรรคเรื่องของการสื่อสารในกรณีที่มีการจัดค่ายระหว่างผู้พิการและผู้ไม่พิการ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจนำมาศึกษาต่อว่า ในการจัดค่ายนั้นมีการใช้สื่อหรือกระบวนการในการสื่อสารระหว่างคนพิการและคนไม่พิการเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันได้อย่างไร

การจัดกิจกรรมค่ายสำหรับเยาวชนพิการและไม่พิการร่วมกันครั้งแรกในประเทศไทย มีชื่อว่า “ค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย์ Art for All” ซึ่งริเริ่มโดย ศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ ที่เชื่อมั่นในการใช้สื่อศิลปะสำหรับพัฒนาเยาวชนที่มีพรสวรรค์ แม้ไม่เคยมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านคนพิการมาก่อน แต่ก็สามารถจัดค่ายศิลปะสำหรับเยาวชนพิการและไม่พิการได้สำเร็จ ในปี พ.ศ. 2542 โดยมีองค์กรหลักในการดำเนินงาน ได้แก่ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอสแคป องค์กรสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific - ESCAP) กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เยาวชนไม่พิการและ เยาวชนพิการ ทั้งเยาวชนที่พิการทางหู เยาวชนพิการทางตา เยาวชนพิการทางแขนขา และเยาวชนพิการทางปัญญา มาใช้ชีวิตร่วมกันในค่ายศิลปะ และเรียนรู้ผ่านกิจกรรมหลายรูปแบบ ทั้งกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี กิจกรรมการแสดง กิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมในชีวิตประจำวันเช่น การรับประทานอาหาร การอาบน้ำ และการเข้านอน ที่เยาวชนทั้งพิการและไม่พิการทุกประเภทจะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ภายใต้การดูแลของพี่เลี้ยงอาสาสมัคร ตลอดระยะเวลา 5 วัน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ควบคุมคุณธรรมให้กับเยาวชนทั้งไม่พิการและพิการทุกประเภท ให้สามารถก้าวข้ามกรอบความคิด และอุปสรรคทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ให้มีความเอื้ออาทร อดทน เสียสละและบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม อันจะนำไปสู่ความเข้าใจ และมิตรภาพระหว่างเพื่อนมนุษย์ในทุกสังคม ตามหลักปรัชญาของโครงการ คือ “การก้าวข้ามขีดจำกัด” ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิด “ห้า คนรวมเป็นหนึ่งอัจฉริยะ” โดยพิสูจน์ถึงความแตกต่างทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ที่สามารถหลอมรวมให้กลายเป็นหนึ่งอัจฉริยะภาพ และไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ กล่าวคือ เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่ไม่พิการและพิการ 4 ประเภท ประกอบด้วย เยาวชนพิการทางตา เยาวชนพิการทางหู เยาวชนพิการทางแขนขา เยาวชนพิการทางปัญญา รวม 5 คน ซึ่งเมื่อทำกิจกรรม โดยการใช้ชีวิตและเรียนรู้ร่วมกันแล้ว ปรากฏว่าทุกคนต่างมีจิตใจช่วยเหลือเอื้ออาทรและทดแทนสิ่งที่เพื่อนขาดหายได้เป็นอย่างดี ดังเช่น เยาวชนพิการทางตาเป็นปากเสียง เยาวชนพิการทางหูเป็นตา เยาวชนพิการทางแขนขาเป็นสมอง เยาวชนพิการทางปัญญาใช้ร่างกาย โดยมีเยาวชนไม่พิการทำหน้าที่ประสานงาน ช่วยกันขับเคลื่อน เพื่อก้าวไปยังจุดหมายอย่างทัดเทียมกัน ดังคำประพันธ์ โดยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2543) ที่เขียนไว้ว่า

หนึ่ง	ตาบอด	มองไม่เห็น	เป็นปากเสียง
หนึ่ง	หูหนวก	ไม่สำเนียง	เป็นตาให้
หนึ่ง	แขนขาด	แขน	และขาไป
	ขอมีส่วน	ร่วมใช้	สมองแทน
หนึ่ง	ปัญญาอ่อน	ก็ยัง	ช่วยได้
	ด้วยขอใช้	ร่างกาย	ไม่พักผ่อน
หนึ่ง	ประสาน	ประสาทสัมผัส	ตามครรลอง
	ให้เพื่อนมอง	มีจิตมั่น	เป็นหนึ่งในเดียว
	เมื่อทั้งห้า	ร่วมกัน	ริเริ่มสร้างสรรค์
	ชดเชยกัน	ในสิ่ง	เพื่อนขาดหาย
	ร่วมเป็นตา	เป็นหู เป็นปัญญา	เป็นร่างกาย
	สิ่งมุ่งหมาย	แม้แสนยาก	ย่อมเป็นจริง

การดำเนินงานของค่ายฯ ได้พัฒนาและประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า ทศวรรษ แม้จะมีบุคลากรประจำเพียง 6 คน แต่เมื่อรวมกับพลังความตั้งใจและความมุ่งมั่นของ กลุ่มอาสาสมัคร อันประกอบด้วย นิสิต นักศึกษา คณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยภาครัฐและเอกชนจากทั่วประเทศ ที่ได้รวมพลังขับเคลื่อนมาโดยตลอด และได้ มุ่งหวังค่าตอบแทน นับเป็นการรวมกลุ่มผู้มีจิตกุศลที่มุ่งมั่นและมุ่งหวังในการพัฒนาสังคม จนทาง องค์การสหประชาชาติยกเป็นโครงการตัวอย่างที่เป็น “Classic Case” ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2549)

นอกจากความโดดเด่นของค่ายฯ ในด้านการมารวมกันระหว่างคนไม่พิการและคน พิการ กิจกรรมดังกล่าวยังเป็นกิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นจัดกิจกรรมค่ายครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 มาจนถึงปัจจุบัน ในปีพ.ศ. 2552 ซึ่งมีการจัดค่ายประจำปีทั้งหมด 11 ค่ายด้วยกัน โดยค่ายประจำปีครั้งที่ 11 มีคำขวัญว่า “เติมรักด้วยรอยยิ้ม” โดยมีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 600 คน แบ่งเป็นกลุ่มเยาวชน กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มครูอาจารย์ กลุ่มคณะทำงาน กลุ่มวิทยากร และกลุ่มผู้ เยี่ยมชมค่าย นอกจากนี้ และยังมีการขยายผลต่อในระดับภูมิภาคต่างๆ โดยใช้กิจกรรมค่ายเป็น กิจกรรมหลักบูรณาการร่วมกับกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การเสวนาวิชาการ การจัดประกวดวาด

ภาพ เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจศึกษาในฐานะสื่อกิจกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างเยาวชนพิการกับเยาวชนไม่พิการ และยังแสดงให้เห็นชัดเจนถึงกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชนที่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร เช่น เยาวชนพิการทางหูหรือเยาวชนพิการทางตา แต่สามารถร่วมกิจกรรมได้ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในค่าย เห็นได้ว่าสื่อประเภทนี้เป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพอย่างมากในการสื่อสาร แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในสาขานิเทศศาสตร์เองยังไม่ปรากฏการศึกษาวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาสื่อค่ายกิจกรรมโดยเฉพาะ จึงน่าที่จะนำมาศึกษาในฐานะสื่อกิจกรรมเพื่อการพัฒนา

หากจะพิจารณาค่ายจากมุมมองทางด้านนิเทศศาสตร์แล้ว กาญจนา แก้วเทพ (2552) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมค่ายในฐานะรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร จากองค์ประกอบดังนี้

ผู้ส่งสาร (Sender)	ก็คือ	ทีมงานที่จัดค่าย ได้แก่ คณะทำงานค่าย อาสาสมัคร
ผู้รับสาร (Receiver)	ก็คือ	เด็ก-เยาวชนที่เข้ามาเป็นสมาชิกชาวค่ายทั้งพิการและไม่พิการ
สาร (Message)	ก็คือ	ปรัชญา เนื้อหากิจกรรมต่างๆของค่าย
สื่อ/ช่องทาง (Channel)	ก็คือ	เครื่องมือ และวิธีการในการสื่อสารรูปแบบต่างๆในการจัดกิจกรรมค่าย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า กระบวนการสร้าง “สื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” มีลักษณะอย่างไร และเมื่อมีการพัฒนามาจนถึงค่ายครั้งที่ 12 แล้วในปัจจุบัน (พ.ศ. 2552 ซึ่งเป็นปีที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา) กระบวนการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการกับคนไม่พิการผ่านสื่อกิจกรรม “ค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” มีลักษณะอย่างไร ซึ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยนี้ คือได้ทราบกระบวนการสร้าง “สื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 – พ.ศ. 2549 และทราบถึงกระบวนการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการกับคนไม่พิการผ่านสื่อกิจกรรม “ค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All เติมรักด้วยรอยยิ้ม” ปี พ.ศ. 2552 ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สามารถเป็นแนวทางในการสร้างสื่อกิจกรรมค่ายที่จัดขึ้นสำหรับคนพิการและคนไม่พิการร่วมกัน หรือ และเป็นแนวทางในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างคนพิการและคนไม่พิการ ตลอดจนเป็นประโยชน์ในการศึกษากระบวนการใช้และพัฒนา “สื่อกิจกรรมค่าย” ในสาขานิเทศศาสตร์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้าง “สื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 – พ.ศ.2549
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการกับคนไม่พิการผ่านสื่อกิจกรรม “ค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All เติมรักด้วยรอยยิ้ม” ปี พ.ศ. 2552

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาระบบการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการกับคนไม่พิการผ่านสื่อกิจกรรม “ค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” เป็นการศึกษาสื่อกิจกรรมค่าย จากมุมมองด้านนิเทศศาสตร์ โดยมีขอบเขตของการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. การศึกษา กระบวนการสร้าง “สื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารค่ายย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 – พ.ศ.2552 พบว่าการแบ่งช่วงเวลาในการศึกษา โดยใช้องค์ประกอบด้านการสื่อสารตามแบบจำลองการสื่อสาร (S-M-C-R-E) ได้แก่ ด้านผู้ส่งสาร ด้านเนื้อหาสาร ด้านสื่อ/ช่องทางการสื่อสาร และด้านผลจากการสื่อสาร มาพิจารณาร่วมด้วย สามารถแบ่งช่วงเวลาการศึกษาได้เป็น 3 ช่วง ซึ่งแต่ละช่วงเวลานั้นมีจุดเด่นในการศึกษาแต่ละองค์ประกอบของการสื่อสารแตกต่างกันไป ดังนี้

ช่วงที่ 1 การรวบรวมสื่อบุคคลและเครือข่ายเพื่อจัดค่าย (พ.ศ.2540 – พ.ศ. 2542) เป็นช่วงก่อนเริ่มต้นการจัดค่าย เน้นการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารด้านผู้ส่งสาร

ช่วงที่ 2 การพัฒนาต้นแบบสื่อกิจกรรมค่าย (พ.ศ.2542 – พ.ศ. 2544) เป็นช่วงเริ่มจัดกิจกรรมค่ายครั้งที่ 1-3 เน้นการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบด้านเนื้อหาสาร สื่อ/ช่องทาง การสื่อสาร และผู้รับสารในการสื่อสาร

ช่วงที่ 3 การพัฒนาระบบการประเมินผลค่ายอย่างเป็นระบบ (พ.ศ. 2545 –พ.ศ. 2552) เป็นช่วงที่ผู้จัดค่ายได้มีการประเมินผลการจัดค่ายอย่างเป็นระบบ โดยเพิ่มการประกันคุณภาพการจัดค่าย ซึ่งเป็นการประเมินผลการจัดค่ายจากผู้ประเมินภายนอก ตั้งแต่การจัดค่ายครั้งที่ 4 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการพัฒนาเงื่อนไขการใช้สื่อกิจกรรมค่ายอย่างต่อเนื่อง ในช่วงนี้จึงเน้นศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบด้านการวิเคราะห์ผลจากกระบวนการสื่อสาร และปฏิกิริยาตอบกลับจากกระบวนการสื่อสาร

2. การศึกษากระบวนการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการกับคนไม่พิการผ่านสื่อกิจกรรม “ค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All เติมรักด้วยรอยยิ้ม” ซึ่งเป็นการจัดค่ายประจำปีครั้งที่ 11 ของ และครบรอบการริเริ่มการดำเนินงานของโครงการ “ศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” ปีที่ 13 (เนื่องจากศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ ได้ริเริ่มแนวคิดในการจัดค่ายฯ ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2540 และได้จัดค่ายครั้งแรก ในปีพ.ศ. 2542) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งช่วงเวลาศึกษา ตามขั้นตอนการสื่อสารในการจัดค่าย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสื่อสารก่อนการจัดค่าย ผู้วิจัยได้เริ่มต้นศึกษาเอกสารค่ายตั้งแต่นั้นจนถึงการเตรียมงานค่าย ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 และเริ่มสังเกตการณ์การเตรียมงานก่อนการจัดค่ายแบบมีส่วนร่วม ในฐานะอาสาสมัครค่ายฝ่ายวิชาการและนักศึกษารายวิชาศิลปะเพื่อมวลมนุษย ประจำภาคการศึกษาที่ 1/2552 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2552

ขั้นตอนที่ 2 การสื่อสารระหว่างการจัดค่าย ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์ค่ายแบบมีส่วนร่วม ในฐานะอาสาสมัครค่าย “ศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All เติมรักด้วยรอยยิ้ม” ณ วังวีรสวรรค์ จังหวัดนครนายก ระหว่าง วันที่ 3- 7 กรกฎาคม 2552

ขั้นตอนที่ 3 การสื่อสารหลังการจัดค่าย ผู้วิจัยได้ศึกษากิจกรรมการสื่อสารหลังการจัดค่าย และศึกษาผลสืบเนื่องจากการจัดค่ายมาจนถึง การจัดค่ายประจำปีครั้งที่ 12 ในปีพ.ศ. 2553

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

สื่อกิจกรรมค่าย หมายถึง รูปแบบหนึ่งของสื่อที่มีลักษณะปลายเปิด (Open text) สามารถนำเอาสารใดๆ มาใส่ก็ได้ ในที่นี้หมายถึง “ค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” โดยมีองค์ประกอบในการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

ผู้ส่งสาร ได้แก่ ทีมงานผู้จัด คณะทำงานค่าย อาสาสมัคร

ผู้รับสาร ได้แก่ เยาวชนที่เป็นสมาชิกค่าย มีทั้งเยาวชนพิการ 4 ประเภท ได้แก่ พิการทางการมองเห็น พิการทางการได้ยิน พิการทางด้านร่างกาย พิการทางสติปัญญา และเยาวชนไม่พิการ

สาร ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับคนพิการ ปรัชญาค่าย เนื้อหา ข้อคิดในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All ทั้งกิจกรรมพื้นฐาน กิจกรรมประจำวัน และกิจกรรมพิเศษ ตั้งแต่ก่อนการจัดค่าย ระหว่างการจัดค่าย และหลังการจัดค่าย เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการและไม่พิการ

สื่อ ได้แก่ เครื่องมือที่ทำหน้าที่ในการสื่อสาร” และ “ช่องทางในการสื่อสาร”

ในการจัดกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All ดังนี้

1. “เครื่องมือที่ทำหน้าที่ในการสื่อสาร” ได้แก่ ป้ายชื่อ ป้าย
คล้องคออักษรเบรลล์ ป้ายบอกทาง แผ่นผัง ตารางกิจกรรม
2. “ช่องทางในการสื่อสาร” แบ่งเป็น พื้นที่ และ ช่วงเวลา ใน
การจัดกิจกรรม ดังต่อไปนี้

2.1 พื้นที่ ได้แก่ สถานที่จัดพิธีเปิดกิจกรรม ณ ห้อง
ประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย สถานที่จัด
กิจกรรมค่าย ณ วังวิรัชวรท์ จังหวัดนครนายก

2.2 ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมฐาน
การเรียนรู้ภาคกลางวัน กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ภาคกลางคืน
กิจกรรมชีวิตประจำวัน และกิจกรรมพิเศษ

กระบวนการสร้างสื่อกิจกรรมค่าย หมายถึง ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาสื่อกิจกรรมค่าย
ศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All ของคณะทำงาน ประกอบด้วย การรวบรวมสื่อบุคคลและ
เครือข่ายเพื่อจัดค่าย การพัฒนาต้นแบบสื่อกิจกรรมค่าย การพัฒนากระบวนการประเมินผลค่าย .

การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน หมายถึง กระบวนการสื่อสารระหว่างผู้พิการ
และผู้ไม่พิการ ที่มีเป้าหมายให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยผ่านสื่อกิจกรรมค่าย

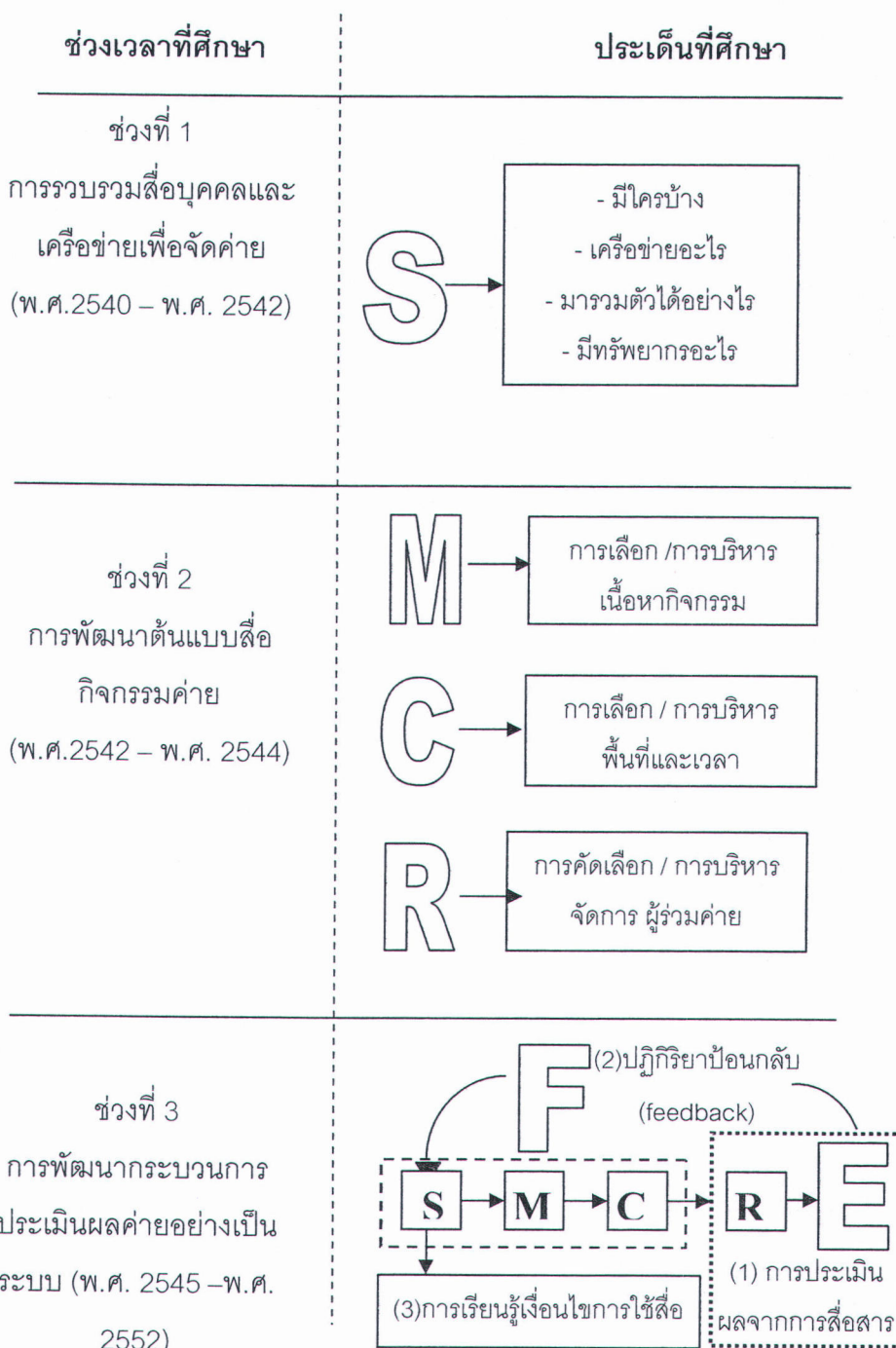
คนพิการและคนไม่พิการ หมายถึง สมาชิกค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All ซึ่ง
แบ่งเป็น คนพิการทางการได้ยิน คนพิการทางสายตา คนพิการทางแขนขา คนพิการทางปัญญา
และคนไม่พิการ ทั้งนี้ในค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All ใช้คำว่า เยาวชนหู เยาวชนตา
เยาวชนแขนขา เยาวชนปัญญา และเยาวชนไม่พิการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบกระบวนการสร้าง “สื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” ตั้งแต่ปี
พ.ศ.2540 – พ.ศ. 2552 และทราบถึงกระบวนการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่าง
คนพิการกับคนไม่พิการผ่านสื่อกิจกรรม “ค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All เติมรักด้วยรอยยิ้ม”
ปี พ.ศ. 2552 ซึ่งสารสนเทศที่ได้สามารถเป็นแนวทางในการสร้างสื่อกิจกรรมค่ายที่จัดขึ้นสำหรับ
คนพิการและคนพิการร่วมกัน หรือ ผู้ที่มีศักยภาพต่างกัน และเป็นแนวทางในการสื่อสารเพื่อสร้าง
ความเข้าใจระหว่างคนพิการและคนไม่พิการ

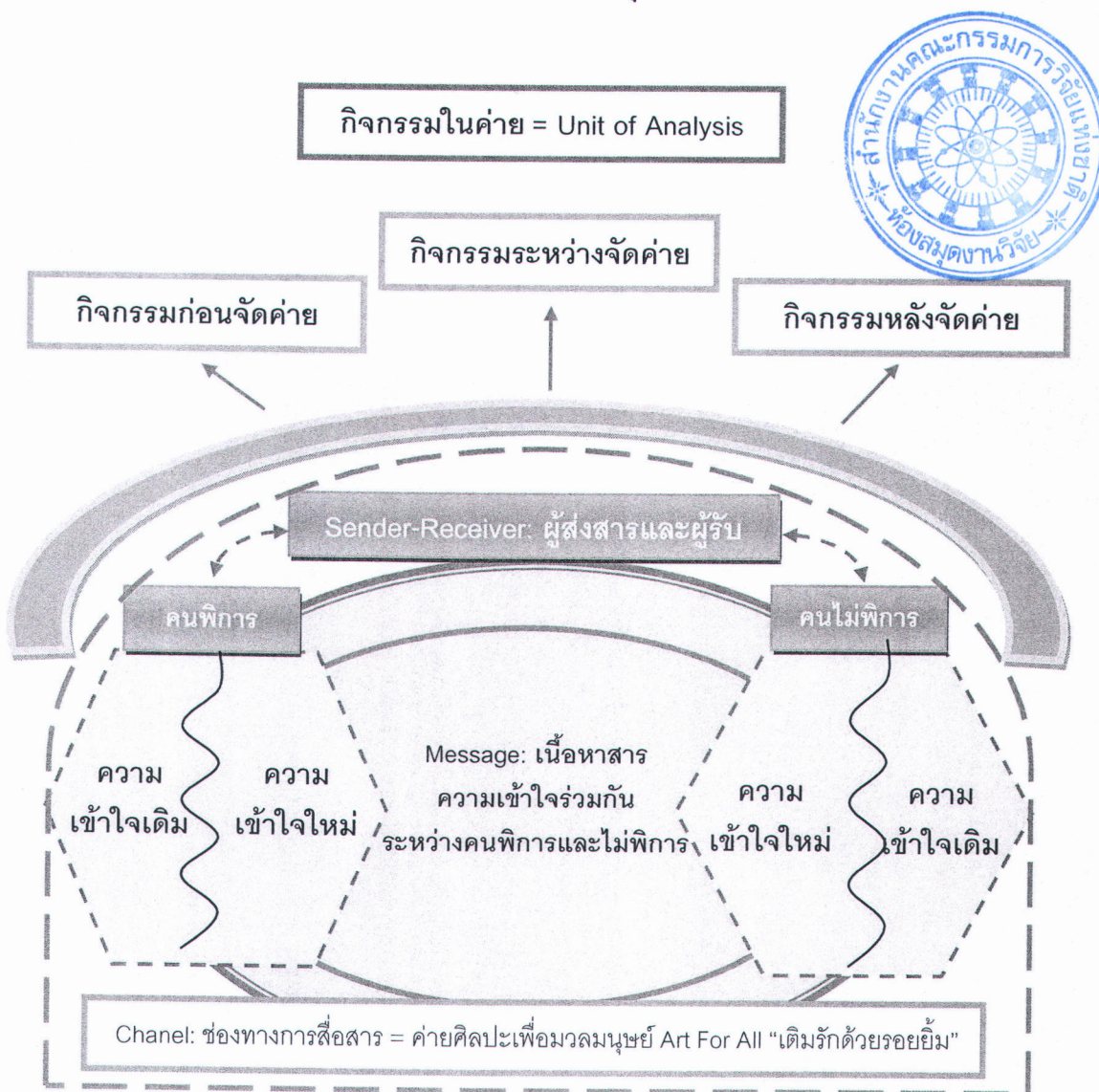
กรอบในการศึกษา

คำถามนำวิจัยข้อที่ 1 กระบวนการสร้าง“สื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All”
มีลักษณะอย่างไร

ภาพที่ 1.1 กรอบในการศึกษาตามคำถามนำวิจัยข้อที่ 1

คำถามนำวิจัยข้อที่ 2 กระบวนการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการ
กับคนไม่พิการผ่านสื่อกิจกรรม “ค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย Art for All” มีลักษณะอย่างไร

ภาพที่ 1.2 กรอบในการศึกษาตามคำถามนำวิจัยข้อที่ 2

